

Regeringens proposition till Riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i protokoll nr 9 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att riksdagen godkänner protokoll nr 9 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, vilket upprättades den 6 november 1990.

Genom protokollet ändras konventionen så, att utöver de fördragsslutande staterna och europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna har även enskilda personer, icke-statliga organisationer och grupper av enskilda som har inlämnat klagomål hos kommissionen för de mänskliga rättigheterna rätt att hän-skjuta ett ärende till europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Om en person, en

icke-statlig organisation eller en grupp av enskilda för ett fall till domstolen för de mänskliga rättigheterna, skall det först behandlas i en nämnd som består av tre ledamöter av domstolen och denna nämnd kan besluta att domstolen inte tar upp fallet till behandling.

Protokollet träder i kraft den första dagen i den månad som följer tre månader efter den dag då tio medlemsstater i Europarådet, vilka har undertecknat konventionen, har meddelat att de godkänner protokollet.

I propositionen ingår ett lagförslag om godkännande av vissa bestämmelser i protokollet. Lagen avses träda i kraft samtidigt som avtalet.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläget och ärendets beredning

1.1. Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Finland undertecknade konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt åtta kompletterande protokoll till konventionen (FördrS 18—19/90) då Finland blev medlem i Europarådet den 5 maj 1989 och ratificerade dem den 10 maj 1990. Konventionen och protokollen trädde i kraft för Finlands del den 10 maj 1990, dock så att protokoll nr 6 trädde i kraft den 1 juni 1990 och protokoll 7 den 1 augusti 1990.

Konventionen gäller främst skydd för de

medborgerliga och politiska rättigheterna. Genom konventionen har man skapat den hittills mest omfattande internationella övervakningsmekanismen för de mänskliga rättigheterna, som gör det möjligt att på ett rättsligt bindande sätt fastställa att en konventionsstat har kränkt de rättigheter som tryggas i konventionen och dess protokoll. Övervakningen sker genom europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna och europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Dessutom har Europarådets ministerkommitté en central ställning i fråga om uppföljningen och övervakningen av konventionsförpliktelseerna. Förfarandet inom övervakningsmekanismen kan initieras antingen genom ett statsklagomål eller genom ett individklagomål.

1.2. Individklagomål enligt konventionen

Enligt det förfarande för individklagomål som anges i artikel 25 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna kan kommissionen för de mänskliga rättigheterna ta emot framställningar från personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda som påstår att en konventionsstat har utsatt dem för kränkning av de i konventionen erkända rättigheterna. Till skillnad från förfarandet i fråga om statsklagomål enligt artikel 24 i konventionen förutsätts det, för att kommissionen skall vara behörig att ta emot och behandla individklagomål, att konventionsstaten i fråga har erkänt kommissionens behörighet genom en separat förklaring. Samtliga stater som är parter i konventionen har avgivit en sådan förklaring.

Enligt artikel 48 i konventionen kan kommissionen och en konventionsstat som ärendet berör hänskjuta målet till domstolen. En förutsättning är att konventionsstaten i fråga har avgivit en förklaring om domstolens behörighet eller på annat sätt samtyckt till förfarandet. Samtliga konventionsparter har avgivit en sådan förklaring.

En person, icke-statlig organisation eller grupp av enskilda som varit part i kommissionen har däremot inte denna rätt. En enskild klagande har dock, efter 1982 års ändring av domstolens procedurregler, kunnat delta i domstolens behandling av ett mål som förts till domstolen av kommissionen eller en konventionsstat.

Enskilda personer, icke-statliga organisationer och grupper av enskilda är sålunda inte i fråga om individklagomål till alla delar jämställda med den konventionsstat mot vilken klagan har gjorts. Dessa har i konventionen garanterats vissa rättigheter, men inte fått möjlighet att på ett fullödigt sätt utnyttja Europarådets övervakningsmekanism för att säkerställa dessa rättigheter i praktiken. Numera kan det anses att detta faktum strider mot konventionens anda. Dessutom harmonierar det inte heller med den partjämsliddhet som iaktas i konventionsstaternas nationella rättsystem. Rätten för personer, icke-statliga organisationer och grupper av enskilda att oberoende av kommissionen och konventionsstater-

na föra sin sak till behandling i domstolen för de mänskliga rättigheterna har därför betraktats som en sådan principiellt angelägen reform som innebär att kontrollmekanismen enligt konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna blir ännu fullständigare än tidigare.

1.3. Beredningen av protokoll nr 9 till konventionen

Protokoll nr 9 som utvidgar rättigheterna i fråga om individklagomål har beretts åren 1987—1990 av en expertgrupp som sökt förbättra kontrollmekanismen i fråga om de mänskliga rättigheterna. Arbetet har skett inom ramen för styrkommittén för mänskliga rättigheter. Tanke på att ändra konventionen så att en enskild person skulle få rätt att hänskjuta sitt ärende till domstolen för de mänskliga rättigheterna omnämndes de facto redan under den Europakongress som hölls år 1948 och den fanns också med i Europarådets utkast år 1949 till en europeisk konvention om de mänskliga rättigheterna. Sedermera har en ändring av konventionen på nämnda sätt varit aktuell i Europarådet allt sedan mitten av 1970-talet. Domstolen och kommissionen har i samtliga uttalanden som de givit med anledning av saken gett sitt stöd till reformen.

Ministerkommittén godkände protokollet och öppnade det för undertecknande den 6 november 1990. Protokollet undertecknades då av Finland 13 och andra medlemsstater i Europarådet. Den 15 maj 1992 hade det undertecknats av sammanlagt 17 medlemsstater. Österrike, Norge och Tjeckiska och Slovakiska Federativa Republiken har godkänt protokollet.

Regeringens proposition om godkännande av vissa bestämmelser i protokollet har beretts som tjänsteuppdrag vid utrikesministeriet och justitieministeriet.

2. Propositionens verkningar

Protokollet har inga direkta verkningar på vare sig ekonomi eller organisation och inte heller i fråga om de personella resurserna.

DETALJMOTIVERING

1. Protokollets innehåll

Enligt *artikel 1* ändras konventionen, med avseende på de parter som är bundna av protokollet, så som det bestäms i artiklarna 2—5 i protokollet. Bestämmelsen betonar det faktum att ikraftträdandet av protokollet inte förutsätter att samtliga stater som är parter till konventionen skall ratificera protokollet, vilket har varit fallet i fråga om de tidigare protokollen. När samtliga stater har tillträtt protokollet blir dock protokollets artiklar 2—5 automatiskt en del av konventionen.

Genom *artikel 2* ändras artikel 31 stycke 2 i konventionen så att rapporten från kommissionen för de mänskliga rättigheterna också överlämnas till den som framställt ett individklagomål enligt artikel 25 och inte endast till ministerkommittén och de berörda staterna. Varken de berörda staterna eller den som framställt av ett individklagomål får offentliggöra rapporten.

Finsk lagstiftning innehåller inget stadgande som skulle reglera brott mot den tystnadsplikt som anges i artikel 2 i protokollet till den del tystnadsplikten gäller en framställare av individklagomål. Därför föreslås det att det i lagen om protokollets ikraftträdande intas ett stadgande om brott mot tystnadsplikten enligt artikel 2. I det andra skedet av totalrevideringen av strafflagen har man för avsikt att i strafflagen ta in ett allmänt stadgande om brott mot tystnadsplikt som åligger privatpersoner. Regeringspropositionen om totalrevideringens andra skede torde föreläggas riksdagen under innevarande år, vilket betyder att den nya lagstiftningen kan träda i kraft tidigast år 1994. Stadgandet i den aktuella ikraftträdandelagen kan upphävas eller ändras till en hänvisning när det andra skedet av totalrevideringen av strafflagen träder i kraft. På brott mot tystnadsplikt som begås av en tjänsteman eller en offentligt anställd arbetstagare tillämpas dock stadgandena i 40 kap. 5 § strafflagen, vilket för tydlighetens skull konstateras i straffstadgandet i lagen om protokollets ikraftträdande.

Genom *artikel 3* ändras artikel 44 i konventionen så att till artikeln fogas en bestämmelse om att även enskilda personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda har rätt att hänskjuta ett mål till domstolen för de mänskliga rättigheterna. Ändringen påverkar

inte på något sätt tredje parts rätt att intervjua med stöd av stycke 37 punkt 2 i domstolens procedurregler.

Genom *artikel 4* ändras artikel 45 så att de instanser som har rätt att hänskjuta ett mål till domstolen inte längre omnämns i artikeln. I fråga om detta innehåller den ändrade artikel 45 endast en hänvisning till artikel 48.

Artikel 5 innehåller de centralaste bestämmelserna i protokollet, vilka ändrar artikel 48 i konventionen.

Enligt den ändrade artikel 48 kan individklagomål hänskjutas till domstolen, inte endast av kommissionen för de mänskliga rättigheterna och den berörda konventionsstaten, utan också av den person, icke-statliga organisation eller grupp av enskilda som har framställt klagomålet hos kommissionen. Samtliga dessa har alltså obegränsad rätt att föra sitt ärende till domstolen.

När en enskild person, icke-statlig organisation eller grupp av enskilda som framställt klagomål hos kommissionen har fört ärendet till domstolen, skall det först behandlas av en nämnd som är sammansatt av tre av domstolens ledamöter. Denna nämnd skall besluta om fallet skall tas upp i domstolen eller inte. I sak är det fråga om ett slags besvärstillstånds-farande.

Nämnden består å tjänstens vägnar av den av domstolens domare som valts för att företräda den konventionsstat som klagomålet har framställts mot, eller, om en sådan inte finns, en person som denna konventionsstat utser att ta sate i nämnden i egenskap av domare.

Nämnden kan genom enhälligt beslut bestämma att domstolen inte tar upp fallet till behandling, om fallet inte har anknytning till någon ansegen fråga som påverkar tolkning- en eller tillämpningen av konventionen och om behandling i domstolen inte heller annars är motiverad. I dylika fall beslutar ministerkommittén, i enlighet med bestämmelserna i artikel 32 stycke 2 i konventionen, om en kränkning av konventionen har förekommit. Ett negativt beslut i nämnden har inga rättsliga verkningar för nämnda överväganden i ministerkommittén.

Artiklarna 6 till 8 innehåller sedvanliga slutbestämmelser om medlemsstaternas anslutning till protokollet, protokollets ikraftträdande samt om Europarådets sekreterares skyldig-

heter att meddela åtgärder, underrättelser och förklaringar som rör protokollet.

2. Ikratträddande

Protokoll nr 9 träder internationellt i kraft den första dagen i den månad som följer efter det att tre månader har förflutit från den dag då tio medlemsstater i Europarådet i enlighet med artikel 6 i protokollet har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av det. Beträffande de medlemsstater som uttrycker sitt samtycke senare, träder protokollet i kraft den första dagen i den månad som följer efter det att tre månader ha förflutit efter dagen för undertecknandet eller deponeringen av ratifikations- eller godkännandeinstrumentet. Avsikten är att lagen som föreslås i denna proposition skall träda i kraft samtidigt som protokollet.

3. Behovet av riksdagens samtycke

Lagen om ikraftträddande av konventionen (438/90) sattes i kraft i Finland i grundlagsordning bl.a. på den grund av att det ansågs att övervakningsmekanismen enligt konventionen innebar avvikelser från stadgandena i 1 och 2 §§ regeringsformen om Finlands suveränitet. Protokoll nr 9 utvidgar inte de konventionsenliga övervakningsorganens behörighet med hänsyn till stadgandena om Finlands suveränitet i 1 och 2 §§ regeringsformen.

Konventionen krävde godkännande av riksdagen och ikraftsättande genom lag också av den anledningen att det i konventionen och i dess protokoll, som trädde i kraft samtidigt, definieras och ingår bestämmelser om rättighe-

ter och friheter som hör till området för lagstiftningen på det sätt som avses i 33 § regeringsformen. Enligt grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 2/1990) ansågs det, att konventionen och protokollet hör till området för lagstiftningen beror dels på att det enligt regeringsformen skall stadgas genom lag om vissa dylika rättigheter och friheter och dels på att det är frågan om en sådan central reglering av individens rättsliga ställning som enligt rådande uppfattning i Finland bör verkställas genom en lag.

Bestämmelserna i artiklarna 3 och 5 i protokollet om en enskild klagandes rätt att föra ärendet till behandling i domstolen för de mänskliga rättigheterna påverkar direkt individens rättigheter, även om det är fråga om en ändring av förfarandet inom övervakningsmekanismen för de mänskliga rättigheterna. Artikel 2 i protokollet ålägger dessutom den enskilde klaganden direkt skyldighet att inte offentliggöra kommissionens rapport. Sådan reglering av individens rättigheter och skyldigheter bör i Finland ske genom lag.

Med stöd av vad som anförts ovan och i enlighet med 33 § regeringsformen föreslås att

Riksdagen godkänner de bestämmelser som kräver Riksdagens samtycke i protokoll nr 9 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, vilket upprättades i Rom den 6 november 1990.

Eftersom protokollet innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen, föreläggs Riksdagen samtidigt följande lagförslag:

L a g

om godkännande av vissa bestämmelser i protokoll nr 9 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 §

Bestämmelserna i det i Rom den 6 november 1990 uppgjorda protokollet nr 9 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är, för så vitt de hör till området för lagstiftningen, i kraft så som därom har överenskommits.

brott mot tystnadsplikt i fråga om rapporten från europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. På brott mot tystnadsplikt som begås av en tjänsteman eller en offentligt anställd arbetstagare tillämpas dock stadgandena i 40 kap. 5 § strafflagen.

2 §

Den som bryter mot tystnadsplikten enligt artikel 2 i det i 1 § nämnda protokollet skall för

3 §

Denna lag träder i kraft vid en tidpunkt som fastställs genom förordning.

Nådendal den 26 juni 1992

Republikens President
MAUNO KOIVISTO

Utrikesminister *Paavo Väyrynen*

(Översättning)

PROTOKOLL Nr 9

till konventionen om skydd för de
mänskliga rättigheterna och de grund-
läggande friheterna

Europarådets medlemsstater, som undertecknat detta protokoll till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950, (nedan kallad "konventionen"),

som beslutat vidta ytterligare åtgärder i syfte att förbättra förfarandet enligt konventionen, har kommit överens om följande:

Artikel 1

Med avseende på de parter till konventionen som är bundna av detta protokoll, ändras konventionen så som det bestäms i artikel 2 till 5.

Artikel 2

Artikel 31 stycke 2 i konventionen får följande lydelse:

"2. Rapporten skall överlämnas till ministerkommittén. Rapporten skall också delges de berörda staterna och, om den gäller en framställning enligt artikel 25, framställaren. De berörda staterna och framställaren får emellertid inte offentliggöra den."

Artikel 3

Artikel 44 i konventionen får följande lydelse:

"Endast de höga fördragsslutande parterna, kommissionen och personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda som gjort en framställning enligt artikel 25 har rätt att hänskjuta ett mål till domstolen."

PROTOCOLE N° 9

à la Convention de sauvegarde
des Droits de l'Homme
et des Libertés fondamentales

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée "la Convention"),

Résolus à apporter de nouvelles améliorations à la procédure prévue par la Convention, Sont convenus de ce qui suit:

Article 1

Pour les Parties à la Convention qui sont liées par le présent Protocole, la Convention est amendée suivant les dispositions des articles 2 à 5.

Article 2

L'article 31, paragraphe 2, de la Convention se lit comme suit:

"2. Le rapport est transmis au Comité des Ministres. Il est également communiqué aux Etats intéressés et, s'il concerne une requête introduite en application de l'article 25, au requérant. Les Etats intéressés et le requérant n'ont pas la faculté de le publier."

Article 3

L'article 44 de la Convention se lit comme suit:

"Seules les Hautes Parties Contractantes, la Commission et la personne physique, l'organisation non gouvernementale ou le groupe de particuliers qui a introduit une requête en application de l'article 25 ont qualité pour se présenter devant la Cour."

Artikel 4

Artikel 45 i konventionen får följande lydelse:

”Domstolens behörighet omfattar alla sådana tvister rörande tolkningen och tillämpningen av denna konvention som hänskjuts till domstolen i enlighet med bestämmelserna i artikel 48.”

Artikel 5

Artikel 48 i konventionen får följande lydelse:

”1. Under förutsättning att den höga fördragsslutande parten, om det endast finns en sådan, eller de berörda höga fördragsslutande parterna, om det finns flera, obligatoriskt är underkastade domstolens jurisdiktion eller, om så inte är fallet, med samtycke av den berörda höga fördragsslutande parten, om det endast finns en sådan, eller av de berörda höga fördragsslutande parterna, om det finns flera, kan ett mål hänskjutas till domstolen av

- a) kommissionen,
- b) en hög fördragsslutande part, vars medborgare uppges vara förfördelad,
- c) en hög fördragsslutande part, som har hänskjutit fallet till kommissionen,
- d) en hög fördragsslutande part, mot vilken klagomålet har riktats,
- e) den person, icke-statliga organisation eller grupp av enskilda som har riktat klagomålet till kommissionen.

2. Om ett fall hänskjuts till domstolen endast enligt stycke 1 punkt e, skall det först underställas en nämnd som är sammansatt av tre ledamöter av domstolen. Självskrivna ledamöter av nämnden skall vara den domare som valts med avseende på den höga fördragsslutande part mot vilken klagomålet har riktats, eller, i brist på en sådan domare, en person som parten utser att ta sätte som domare. Om klagomålet har riktats mot fler än en hög fördragsslutande part, skall nämndens sammansättning utökas på motsvarande sätt.

Om fallet inte har anknytning till någon allvarlig fråga som påverkar tolkningen eller tillämpningen av konventionen och om behandling i domstolen inte heller annars är motiverad, kan nämnden enhälligt besluta att fallet inte skall behandlas av domstolen. I dylika fall skall ministerkommittén, i enlighet med bestämmelserna i artikel 32, besluta om en kränkning av konventionen har förekommit.”

Article 4

L'article 45 de la Convention se lit comme suit:

”La compétence de la Cour s'étend à toutes les affaires concernant l'interprétation et l'application de la présente Convention qui lui sont soumises, dans les conditions prévues par l'article 48.”

Article 5

L'article 48 de la Convention se lit comme suit:

”1. A la condition que la Haute Partie Contractante intéressée, s'il n'y en a qu'une, ou les Hautes Parties Contractantes intéressées, s'il y en a plus d'une, soient soumises à la juridiction obligatoire de la Cour ou, à défaut, avec le consentement ou l'agrément de la Haute Partie Contractante intéressée, s'il n'y en a qu'une, ou des Hautes Parties Contractantes intéressées, s'il y en a plus d'une, une affaire peut être déférée à la Cour:

- a. par la Commission;
- b. par une Haute Partie Contractante dont la victime est le ressortissant;
- c. par une Haute Partie Contractante qui a saisi la Commission;
- d. par une Haute Partie Contractante mise en cause;
- e. par la personne physique, l'organisation non gouvernementale ou le groupe de particuliers qui a saisi la Commission.

2. Si une affaire n'est déférée à la Cour que sur la base de l'alinéa e du paragraphe 1, l'affaire est d'abord soumise à un comité composé de trois membres de la Cour. Fera partie d'office du comité le juge élu au titre de la Haute Partie Contractante contre laquelle la requête a été introduite ou, à défaut, une personne de son choix pour siéger en qualité de juge. Si la requête a été introduite contre plus d'une Haute Partie Contractante, le nombre de membres du comité sera augmenté en conséquence.

Si l'affaire ne soulève aucune question grave relative à l'interprétation ou à l'application de la Convention, et si elle ne justifie pas, pour d'autres raisons, un examen par la Cour, le comité peut décider, à l'unanimité, qu'elle ne sera pas examinée par la Cour. En pareil cas, le Comité des Ministres décide, dans les conditions prévues par l'article 32, s'il y a eu ou non violation de la Convention.”

Artikel 6

1. Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet som har undertecknat konventionen. De kan uttrycka sitt samtycke till att vara bundna av protokollet genom

- a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande eller
- b) undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande, åtföljt av ratifikation eller godkännande.

2. Ratifikations- och godkännandeinstrumenten skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

Artikel 7

1. Detta protokoll träder i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period på tre månader efter den dag då tio av Europarådets medlemsstater har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av protokollet i enlighet med bestämmelserna i artikel 6.

2. Med avseende på en medlemsstat som senare uttrycker sitt samtycke till att vara bunden av protokollet träder detta i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period på tre månader efter dagen för undertecknandet eller deponeringen av ratifikations- eller godkännandeinstrumentet.

Artikel 8

Europarådets generalsekreterare skall underätta alla Europarådets medlemsstater om

- a) varje undertecknande,
- b) deponeringen av varje ratifikations- eller godkännandeinstrument,
- c) varje datum för detta protokolls ikraftträdande enligt artikel 7,
- d) varje annan åtgärd, underrättelse eller förklaring som rör detta protokoll.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, undertecknat detta protokoll.

Upprättat i Rom den 6 november 1990 på engelska och franska, vilka båda texter har samma giltighet, i ett enda exemplar, som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekreterare skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje medlemsstat i Europarådet.

Article 6

1. Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe signataires de la Convention, qui peuvent exprimer leur consentement à être liés par:

- a. signature sans réserve de ratification, d'acceptation ou d'approbation; ou
- b. signature sous réserve de ratification, d'acceptation ou d'approbation, suivie de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

2. Les instruments de ratification, d'acceptation ou d'approbation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

Article 7

1. Le présent Protocole entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de trois mois après la date à laquelle dix Etats membres du Conseil de l'Europe auront exprimé leur consentement à être liés par le Protocole conformément aux dispositions de l'article 6.

2. Pour tout Etat membre qui exprimera ultérieurement son consentement à être lié par le Protocole, celui-ci entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de trois mois après la date de la signature ou du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

Article 8

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera à tous les Etats membres du Conseil de l'Europe:

- a. toute signature;
- b. le dépôt de tout instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation;
- c. toute date d'entrée en vigueur du présent Protocole conformément à son article 7;
- d. tout autre acte, notification ou déclaration ayant trait au présent Protocole.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Rome, le 6 novembre 1990, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe.